

Introducció

Abans del pirineisme, de l'excursionisme, de l'alpinisme... Abans de tots els “ismes”

Des de temps immemorials els homes i dones de tots els pobles que han poblat els Pirineus s'han passejat per les seves valls, s'han banyat en els seus llacs, han recorregut el curs dels seus rius i s'han enfilat per les muntanyes fins assolir la majoria de les seves puntes. A poc a poc, en la seva exploració constant i quotidiana, van anar descobrint estanys amagats, coves i avencs; i s'arriscaven a grimpar pel fil de les crestes i a davallar per les canals, i a travessar tarteres i congestes relliscant per la neu, de vegades amb resultat fatal.

Des del fons de les valls, els muntanyencs sempre han tingut la necessitat d'enfilat-se dalt d'un cim —un mirador on orientar-se, un lloc des d'on gaudir d'una nova perspectiva— senzillament per conèixer millor el seu territori o també per albirar noves terres. Si els animals pujaven als cims també ho podien fer els homes, i guaitant-los es podien descobrir els camins que travessaven cingleres i colls i els terrenys que calia evitar.

Els pastors tenien el do d'observar detingudament la natura: havien après a fer servir la silueta d'algunes muntanyes

com a calendari natural. Talaies escollides i especialment visibles servien per fixar la sortida i la posta del sol i permetien calcular els solsticis i els equinoccis. També s'hi enfilaven per encendre fogueres a fi de comunicar-se amb els territoris veïns.

A mitjans del segle XVIII, quan els primers viatgers il·lustrats es van acostar als Pirineus i van descobrir les grans muntanyes, van trobar rastres a dalt de molts cims: monjoies i parapets, marques als colls o a les carenes, fites enmig de tarteres o enigmàtics gravats en blocs de pedra que conduïen a viaranys secrets, fins i tot en les puntes més abruptes i solitàries. En les seves cròniques però, aquells homes de «la raó» no parlaven gairebé mai d'aquell món antic i fantàstic, dels seus altars i rituals, ni tampoc d'aquells homenots rústics, pastors i caçadors que els van portar fins allà, i que tenien una visió tan i tan diferent de la naturalesa.

Perquè, aquells homes i dones de la muntanya, quan contemplaven un cim o un estany, no hi veien una cosa bella, de fet ni tan sols veien ben bé el que hi havia, sinó el que creien que hi havia: llocs fantàstics, encantats o bé maleïts o endimoniats, producte de càstigs divins, de fades i d'èssers mitològics de tota mena. Aquell paisatge, però era allà com sempre, i havia canviat ben poc durant lustres, dècades, segles.

Els exploradors moderns estaven plenament convençuts del que veien, i trobaven que les muntanyes eren terrorífiques, espantoses, cruels, salvatges, però també pintoresques, sublims i fins i tot romàntiques. Ells hi van posar molts més adjectius, però els llacs i totes aquelles serres seguien sent les mateixes de sempre.

Ambdós, senyor i guia, quan contemplaven la mateixa vista sentien un efecte emotiu ben distint perquè l'imaginaven segons la seva cultura. Els nadius, guardians gelosos dels seus costums, tenien llocs predilectes que percebien d'una manera especial, els seus propis *paisatges*, i difícilment hi portarien mai cap desconegut.

Forasters vinguts d'arreu, extravagants com la seva vestimenta, es desmanegaven rostos amunt disposats a tot per conquerir terra verge. (Conquerir, conquistar, dominar, quines paraules més irritants.) Així eren els homes de la terra baixa, normalment, a més a més, tibats i saberuts. Els mateixos homes que havien vingut a excavar mines a les entranyes de la muntanya per emportar-se'n els minerals, els mateixos que volien apropiarse de les deus d'aigua i de la millor fusta, ara pretenien fer-se seu també el paisatge.

No només envaïen homes conqueridors. L'església, que no se n'havia pas sortit a l'hora de canviar els noms d'aquells poblats pels del seu santoral, maldava per contrarestar els símbols pagans i per apoderar-se de l'espiritualitat d'aquelles muntanyes, ja fos amb verges trobades o plantant creus a la vora dels camins, als ports i fins i tot a dalt dels cims.

Pels que venien de la terra baixa, viatgers o grimpaïres amb aires de conquesta, trepitjar un cim, com descobrir un paisatge, només tenia valor si al tornar s'explicava la gesta en una crònica. Així, sobre paper, es van canviar noms de llocs i es van inventar noms nous. Però tot això va ser només el principi. Ben aviat es van fer seves també les crestes més vistoses, i no van parar fins arribar als pics de gel i a les agulles més impossibles.

Avui, gràcies als llibres, sabem exactament tot el que van deixar escrit aquells exploradors moderns, però ¿sabem realment què va passar?

Com va dir algun poeta: que la llegenda corregeixi la història.